

Ívar Rafn Jónsson og Birgir Jónsson

„... rosa mikilvægt, því þið eruð að gefa ykkur tíma í að tala við okkur“

Vörðuvika – Tilraun til leiðsagnarmats

Í þessari grein segja höfundar, annar kennari í sálfræði og hinn í sögu, frá aðferð sem þeir þróuðu til að bæta leiðsagnarmat í áföngum sem þeir kenna við Framhaldsskólann í Mosfellsbæ (FMOS). Verkefnið snýst um að auka samtal á milli nemenda og kennara með aðferð sem höfundar kalla vörðuviku. Í vörðuvikum bjóða kennarar upp á viðtöl þar sem nemandi og kennari fá tækifæri til að tala saman um stöðu nemandans í náminu og móta hugmyndir um næstu skref. Til að meta árangurinn af þessu tilraunastarfi tóku höfundar rýnivíðtal við hóp nemenda sem lýsti reynslu sinni af verkefninu og kom með hugmyndir um hvernig þróa mætti aðferðina frekar. Höfundar lýsa því hvernig þeir skipulögðu og framkvæmdu vörðuviku og gera grein fyrir helstu niðurstöðum úr viðtalinu við rýni-hópinn. Með hliðsjón af þeim niðurstöðum velta þeir upp spurningum um gildi einkunna í námsmati og þann lærdóm sem þeir og aðrir kennarar geta dregið af verkefninu, sérstaklega hvort kennarar gefi sér nægan tíma og svigrúm til að tala við nemendur sína um nám þeirra.

Ívar Rafn Jónsson (ivar@fmos.is) lauk við Háskóla Íslands BA-prófi í sálarfræði árið 1998, námi til kennsluréttinda árið 2006 og MA-prófi í kennslufræði árið 2010. Hann hefur starfað við Framhaldsskólann í Mosfellsbæ frá 2011.

Birgir Jónsson (birgir@fmos.is) lauk BA-prófi í sagnfræði frá Háskóla Íslands árið 2009 og námi til kennsluréttinda frá sama skóla árið 2010. Hann hefur starfað við Framhaldsskólann í Mosfellsbæ frá 2010.

**“...very important, because you are taking time to talk to us”:
A week of cairns – an attempt at formative assessment**

In this article, the two authors, one a teacher of psychology and the other of history, share a method that they have evolved to enhance formative assessment in the courses they teach at the upper secondary school in Mosfellsbær, Framhaldsskólinn í Mosfellsbær (FMOS). The aim of their project was to create a dialogue between the teacher and individual students with a method they call “a week of cairns” (cairns are piles of rocks used through the centuries to mark paths in open terrain). The teachers offer individual interviews where students get a chance to discuss where they stand in the

course and set goals. A focus group of students reflected on their experience of this process and was given the opportunity to share views on what could be done to evolve the method further. The authors describe how they planned and conducted their “week of cairns” and relate the findings of the focus group. They question the value of course grades as a tool of evaluation and conclude by asking whether teachers give themselves enough time to talk to their students about their studies.

Ívar Rafn Jónsson is a teacher of psychology and Birgir Jónsson a teacher of history. They both teach at the Secondary School of Mosfellsbær (i. *Framhaldsskólinn í Mosfellsbæ, FMOS*).

Inngangur

Í þessari grein segjum við höfundar, annar sálfræðikennari og hinn sögukennari, frá aðferð sem við höfum þróað til að bæta leiðsagnarmat í áföngum sem við kennum við Framhaldsskólann í Mosfellsbæ (FMOS). Verkefnið fólst í því að auka gildi samtala á milli nemenda og kennara með aðferð sem við köllum vörðuvikur. Til að meta árangur af þessum tilraunum tókum við rýnivíðtal við hóp nemenda sem lýsti reynslu sinni af verkefninu og kom með hugmyndir um það hvernig mætti þróa aðferðina frekar. Við lýsum því hvernig vörðuvikurnar eru lagðar upp og gerum grein fyrir helstu niðurstöðum úr viðtalinu við rýnihópinn. Með hliðsjón af þeim niðurstöðum veltum við upp spurningum um gildi einkunnna í námsmati og þann lærdóm sem við kennarar getum dregið af verkefninu, sérstaklega hvort við gefum okkur nægan tíma og nægilegt svigrúm til að tala við nemendur okkar um nám þeirra.

Leiðsagnarmat í FMOS

Framhaldsskólinn í Mosfellsbæ (FMOS) hefur starfað síðan 2009 eftir þá nýlega settum lögum um framhaldsskóla (nr. 92/2008) og aðalnámskrá sem fylgdi í kjölfarið (Mennta- og menningarmálaráðuneytið, 2011). Innan skólans hefur verið þróað námsmat í anda leiðsagnarmats til að koma til móts við þær kröfur sem námskráin gerir um gæði í námsmati. Í *Aðalnámskrá framhaldsskóla* er lögð áhersla á að „... í námsmati felist jafnframt leiðsagnarmat“ (Mennta- og menningarmálaráðuneytið, 2011, bls. 8).

Skólinn hefur frá byrjun unnið út frá rannsóknarniðurstöðum Black og Wiliam (1998) um leiðsagnarmat. Á vefsetri skólans er helstu markmiðum matsins ágætlega lýst og útskýrt hvernig það er framkvæmt í skólanum, en þar segir meðal annars:

Eitt markmið leiðsagnarmatsins er að gera nemendur meðvitaða um nám sitt og að nemendur taki ábyrgð á eigin námi. Námsumhverfið þarf að einkennast af trú á að árangur náist (culture of success) og sameiginlegt markmið nemenda og kennara er að bæta árangur. Í leiðsagnarmatinu er einnig markviss notkun á sjálfsmati og jafningjamati. Nemendur fá umsagnir frá kennurum um verkefni sín sem leiða nemandann áfram.

(Framhaldsskólinn í Mosfellsbæ, 2009)

Nemendur vinna yfir önnina fjölbreytt verkefni sem þeir fá umsagnir fyrir. Þær eru í mismunandi formi, munnlegar og/eða skriflegar. Námsmatið er í sífelldri þróun og með tímanum hafa umræður orðið mikilvægari þannig að kennsla og námsmat tvinnast saman. Til að það takist vel þarf kennarinn að spyrja markvissra og opinna spurninga, gefa nemendum tækifæri til að svara. Ekki er lögð áhersla á að nemendur finni endilega „réttu svarið“, heldur er reynt að nýta „öll svör“ til að styðja við námsferlið. Í skólanum er kennslan verkefnamiðuð og nemendur fást við námsefnið með því að leysa verkefni. Því eru engin lokapróf en síðustu tvær vikur hveftrar annar vinna nemendur að ákveðnum

lokaverkefnum sem ætlað er að draga fram þá hæfni sem þeir hafa tileinkað sér í áfanganum yfir önnina. Um miðja önnina og í lok annar fá nemendur einkunnir. Í miðannarmatinu hafa þeir að jafnaði fengið bókstaf og stutta umsögn¹ en í lok annar fá þeir tölu.

Í framhaldsskólum á Íslandi hefur verið unnið að þó nokkrum fjölda þróunarverkefna um leiðsagnarmat. Til að nefna dæmi hafa Menntaskóli Borgarfjarðar (Lilja S. Ólafsdóttir, 2009), Fjölbrotaskóli Snæfellinga (Ingvar Sigurgeirsson og Berglind Axelsdóttir, 2009) og Framhaldsskólinn á Laugum (Ingvar Sigurgeirsson, Arnór Benónýsson, Hallur Birkir Reynisson, Jóhanna Eydís Þórarinsdóttir og Valgerður Gunnarsdóttir, 2008) verið ásamt FMOS í fararbroddi um að þróun á því sviði.

Leiðsagnarmat

Black og Wiliam (1998, bls. 140) segja að námsmat felist einkum í tvennu, annars vegar öllu því mati sem kennarinn framkvæmir sjálfur (mati á verkefnavinnu, umræðum, heimavinnu, prófum og fleiru) og hins vegar sjálfsmati nemenda. Upplýsingar sem matið veitir má svo nýta til að móta kennsluna og vinnu nemenda. Slíkt námsmat skilgreina þeir Black og Wiliam sem leiðsagnarmat þegar upplýsingarnar eru nýttar til að laga kennsluna að þörfum nemandans.

Í skilgreiningu á leiðsagnarmati er endurgjöfin lykilatriði, bæði til að auka gæði námsins og jafnvel hraða námsferlinu (Sadler, 1998). Margir fræðimenn vilja áréttta að ekki megi rugla saman leiðsagnarmati og námsmatsaðferðum eins og sjálfsmati eða jafningamati, heldur skipti höfuðmáli hvernig þessum aðferðum er beitt (Chappuis, 2009). Matstækin eru einungis verkfæri til að sækja þær upplýsingar sem styðja við leiðsagnarmatið. Hafa má í huga enska orðið *formative* eða mótandi, sem oft er notað um námsmat, og segja sem svo að leiðsagnarmat feli í sér að bæði nemandinn og kennarinn fái þær upplýsingar sem þarf til að móta kennsluna og námið til að geta brúað betur bilið á milli þess hvar nemandinn stendur og hvert hann stefnir í náminu. Eins og Ramaprasad (1983) bendir á eru það ekki upplýsingarnar sjálfar sem skipta meginmáli, heldur hvaða áhrif þær hafa á nám nemandans. Með öðrum orðum eru það fyrst og fremst þær afleiðingar eða áhrif sem upplýsingarnar hafa á nám nemandans sem skipta máli en ekki upplýsingarnar sjálfar. Í leiðsagnarmati er kenning og námsmat samofið ferli (Cauley og McMillan, 2010) þar sem námsmatið myndar eins konar brú á milli náms og kenningu (Wiliam, 2013). Gögnum er safnað saman og þau notuð meðan á kenningu stendur til að bæta bæði nám og kenningu. Ef nemendur færast nær markmiðum sínum og þeirri hæfni sem þeir ætla að tileinka sér má segja að matið sé í anda leiðsagnarmats.

Til að glöggva sig enn betur á leiðsagnarmati skulum við bera það saman við hefðbundið lokamat. Lokamat tekur aðeins á stöðu nemandans eins og hún er nákvæmlega á þeim tíma sem matið fer fram. Slíkt námsmat er yfirleitt aðskilið sjálfri kenningunni og framkvæmt eftir að kenningu lýkur. Lokamat byggir meðal annars á prófum sem eiga að endurspeglar hversu mikið nemandi hefur lært. Matið felst til dæmis í því að gefa einkunn fyrir frammistöðu í prófum og verkefnum. Rannsóknir benda til að gagnrýna megi þessa aðferð fyrir að stuðla að yfirborðslegu námi sem endurspeglar í ofuráherslu á einkunnagjöf á kostnað náms. Jafnvel þegar kennarar ætla sér að auka skilning nemenda á náminu virðast einkunnir fyrir verkefni og próf ekki skila tilætluðum árangri í þá átt (Black og Wiliam, 1998, bls. 142–146).

Lykilatriðið í leiðsagnarmati er að námsmatið snúist um námið sjálft og hvernig eigi að bæta það. Það er ekki að ástæðulausu að leiðsagnarmat hefur verið kallað mat í þágu

¹ Miðannarmatið er í sífelldri þróun og hefur tekið breytingum á milli anna. Oftast hefur það verið með þeim hætti að allir fá bókstaf og flestir stutta umsögn með en þegar þessi grein birtist er sá háttur hafður á að gefa nemendum umsögn og engan bókstaf.

náms (Ginzburg 2009; Stiggins og Chappuis 2006). Endurgjöfin (e. *feedback*) er lykilatriði í ferlinu og er mikilvægt að hún sé skýr og gegnsæ. Þar á að koma skýrt fram hvernig nemandinn stendur sig með tilliti til námsmarkmiða. Endurgjöfin felur í sér ábendingar um hvaða leiðir nemandinn geti farið til að brúa bilið á milli þess hvar hann stendur og hvert hann vill stefna í náminu. Framkvæmd matsins getur aftur á móti verið með ýmsum hætti, til dæmis í formi skriflegra og munnlegra umsagna.

Samkvæmt Wiliam (2013) er engin ein leið best eða betri en önnur þegar umsagnir eru annars vegar. Félagarnir Kluger og DeNisi (1996) gerðu áhugaverða úttekt á um það bil þrjú þúsund rannsóknnum á áhrifum endurgjafar. Í úttektinni kom í ljós að engin ein tegund umsagna reyndist betur en önnur. Sumar rannsóknir í úttekt þeirra bentu til þess að umsögn gæti jafnvel haft neikvæð áhrif á árangur þátttakenda. Því virðist sem ein tegund umsagna geti virkað hvetjandi fyrir einn nemanda og letjandi fyrir annan.

Hvað er það þá sem skiptir mestu máli þegar kennari gefur umsagnir fyrir verkefni? Wiliam (2013) segir að spurningin, hvernig umsögn virki best, hafi í raun enga þýðingu. Hann bendir á að góð umsögn komi aldrei í staðinn fyrir það að kennarinn þekki nemendur sína. Þá skipti ekki máli hvernig umsögnin sé heldur hvort nemandinn treysti kennaranum. Samkvæmt þessu eru meiri líkur á að mat kennarans virki hvetjandi fyrir nemandann ef traust ríkir á milli þeirra. Segja má að þetta verkefni sem hér verður gerð grein fyrir sé eins konar tilraun til að mynda traust á milli kennara og nemanda með því að auka gildi samtalsins í námsmatsferlinu.

Aðdragandi verkefnisins *Vörðuvika*

Ólíkar ástæður urðu til þess að við þróuðum þetta verkefni. Verkefnið á rætur í starfendarrannsókn þar sem Ívar skoðaði hvernig mætti færa leiðsagnarmat í áföngum sínum til betri vegar. Honum fannst námsmatið ekki virka og þótti sem það gæfi nemendum ekki góða mynd af stöðu þeirra í áföngunum.

Segja má að Ívar hafi verið að glíma við þá togstreitu að hafa ekki nægilega þekkingu á nemendum sínum en eins og Cochran-Smith og Lytle (1999) benda á hefur kennarinn tækifæri til, og í raun þá sérstöðu í menntastofnunum, að geta bæði lært af nemendum sínum og á þá. Úr þessu spruttu vörðuvikur eins og Ívar kaus að kalla aðferðina. Líkt og vörður voru hlaðnar til að vísa veginn í óbyggðum landsins var eitt af markmiðunum með því að leggja upp vörðuvikur að nemendur gætu áttað sig betur á stöðu sinni í áfanganum og fengið betri tilfinningu fyrir því hvaða skref þeir ættu að taka í framhaldinu.

Haustið 2012 reyndi Ívar þá leið að hitta nemendur augliti til auglitis og ræða við þá um námið með það að augnamiði að efla leiðsagnarmatið. Í starfendarannsóknnum er algengt að kennari sé í samstarfi við aðra kennara (Hafþór Guðjónsson, 2011) og fljótlega eftir að Ívar fór að þróa viðtölin fékk hann annan kennara í lið með sér til að þróa aðferðina frekar. Í kjölfarið gátu þeir reynt aðferðina hvor í sínum hópum, borið saman reynslu sína og rætt hvernig mætti þróa aðferðina og bæta.

Birgi fannst það að gefa nemendum einkunnir á miðri önn stríða gegn hugmyndafræðinni um leiðsagnarmat vegna þess að í henni fælist að aðeins ætti að gefa nemendum leiðbeinandi umsagnir. Hann leit á einkunnagjöf á miðri önn sem nokkurs konar lokamat á fyrri hluta annarinnar, matið væri ekki leiðbeinandi þó að að umsögn fylgdi með (sjá til dæmis Kohn, 2011). Á haustönn 2013 fór Birgir að leggja upp vörðuvikur og fannst í kjölfarið hann vera að framkvæma mat sem væri í þágu náms – leiðsagnarmat.

Vikur sem við nýttum til að hitta nemendur köllum við vörðuvikur, eins og áður sagði. Við tókum viðtöl við nemendur þegar fyrsta fjórðungi annar var að ljúka og aftur þegar síðasti fjórðungur var að hefjast. Viðtölin fóru að öllu jöfnu fram í verkefnatímum en endrum og

sinum í kennslustund ef aðstæður leyfðu. Nemendur unnu þá sjálfstætt að verkefnum og voru kallaðir í viðtöl einn af öðrum.

Markmiðið með viðtalinu er meðal annars að nemandi og kennari finni út í sameiningu, í gegnum samtalið, hver staða nemandans í áfanganum er. Eftir að við höfum farið í gegnum ferli þar sem nemandinn metur sjálfan sig og verkefnaskilin ræðum við um hvað nemendum finnst ganga vel, hvað þeir þurfi að bæta og hvað þeim finnst þurfa að bæta í kennslunni (sjá *Viðauka 1*). Lögð er áhersla á að hrósa nemendum fyrir það sem okkur finnst ganga sérstaklega vel og hvetja þá sem standa höllum fæti. Í vörðuvikunum ber ýmislegt á góma sem gefur samtalinu persónulegri blæ. Til dæmis hefur samtalið farið út í umræður um styrkleika nemenda, áhugamál þeirra, framfarir og breytingar. Við höfum gefið okkur um það bil tíu mínútur fyrir hvert viðtal.

Vörðuvikan og sjónarmið nemenda

Haustið 2013 var settur saman rýnihópur sem í voru sjö nemendur af báðum kynjum. Þeir voru valdir með hliðsjón af því hvort þeir hefðu reynslu af vörðuviku hjá okkur báðum. Ákveðið var að fá nemendur sem endurspegluðu sem flesta aldurshópa og jafnframt þá sem voru skammt á veg komnir í náminu við skólann og þá er voru lengra komnir. Einnig var haft til hliðsjónar að velja nemendur sem væru líklegir til að tjá sig í hópnum. Við vildum komast að því hver ávinningurinn væri af vörðuvikunni og hvort hann væri yfir höfuð einhver.

Niðurstöður úr rýnihóp

Áður en við hittum hópinn lögðum við upp með eftirfarandi spurningar:

- Hver er upplifun þín af vörðuviku?
- Hverjir eru kostir og gallar vörðuviku?
- Hver finnst ykkur vera tilgangur og markmið með vörðuviku?
- Hver er upplifun ykkar af miðannarmatinu?

Við notuðum spurningarnar sem leiðarljós í umræðunni en hún tók stundum aðra stefnu en ætlað var sökum þess hve miklar skoðanir nemendur höfðu á efninu. Hún fór fram í kennslustofu sem við höfðum fengið til afnota og stóð í um fimmtíu mínútur. Gerð var hljóðupptaka með samþykki þátttakenda. Þegar umræðunni lauk var hún afrituð frá orði til orðs og meginþemu greind. Þau endurspeglu að hluta spurningarnar sem lagt var af stað með í upphafi en sýna einnig hvaða stefnu umræðan tók. Helstu niðurstöður úr umræðunni við rýnihópinn verða reifaðar hér á eftir.

Kostir vörðuviku frá sjónarhóli nemenda

Nemendur í rýnihópnum töluðu um þá gagnkvæmu virðingu sem skapast í vörðuvikunni. Þar eru nemendur og kennari á einhvers konar jafningjagrundvelli. Nemandinn fær meiri yfirsýn um stöðu sína í náminu og kennarinn fær punkta sem hann getur notað, bæði til að kynna nemandanum og ekki síður til þess að bæta og þróa kennslu sína eða eins og einn nemandi sagði: „Þægilegt bara hversu *mutual* matið er milli kennara og nemenda. Það er ekki einungis verið að leggja mat á þína vinnu heldur er kennarinn líka að fá þitt eigið mat á kennslunni.“ Þetta gefur báðum aðilum líka færi á að bregðast strax við, sem er ekki mögulegt þegar nemendur meta til dæmis einhverja hluta kennslunnar skriflega. Eins og kom fram í rýnihópnum: „... ef ég er að setja út á eitthvað, þá fæ ég ekkert svar við því sem ég fengi svar [við] ef við sætum hér, ég og hún.“

Rýnihópurinn nefndi einnig það traust sem skapaðist á milli nemenda og kennara í vörðuvikunni. Það að hittast svona augliti til auglitis skapaði einhver tengsl sem hefði jákvæð áhrif. Nemendur nefndu að þetta yrði allt þægilegra, andrúmsloftið yrði ekki jafn þungt og

þeir væru tilbúnari að leita til kennarans vegna vörðuvikunnar. Kennarinn byði þeim í vörðuvikuna og gæfi til kynna að þeim væri alltaf velkomið að leita til hans.

Einn af meginkostunum við vörðuvikuna er hvatningin sem í henni felst. Hvatningin er mikilvæg fyrir þá sem standa höllum fæti, þar sem hún hjálpar þeim að komast á beinu brautina. Hvatningin er þó ekki síður mikilvæg fyrir þá sem standa sig vel, til þess að þeir haldi sama dampi. Eins og einn nemandinn orðaði þetta:

Þetta verður ekki þvingað, bara eitthvað svo létt og vinalegt og þetta verður ekki eins stressandi einhvern veginn og eins og sérstaklega fyrir nemendur sem eru búnir að standa sig illa yfir önnina. Held nefnilega að þetta sé svona þægilegt fyrir þá að fá, líka fyrir nemendur sem eru búnir að standa sig rosalega vel, þá er rosalega þægilegt fyrir þá líka að fá hvetjandi orð til að hvetja þá til að standa sig, halda áfram að standa sig vel.

Að mati nemenda skiptir miklu máli að fá hrós og hvatningu frá kennaranum frekar en að leggja áherslu á það sem er ekki í lagi. Eftirfarandi samtalsbútur undirstrikar þetta:

- A: Það er geðveikt mikilvægt svo krakkar missi ekki dampinn. Svona, þú ert að standa þig geðveikt vel, svo það líði ekki eins og það sem það sé að gera sé bara, hmm, eins og öllum sé sama.
- B: Það er alls staðar í öllu, sem maður gerir, að það vantar hrós og þetta er bara að hjálpa, bæði að hrósa og peppa. Þetta er ekkert að fá mann til að líða eitthvað illa yfir þessu. Þetta er meira svona að peppa þig í gang, sparka í rassgatið á þér.
- C: Já, leggja áherslu á það sem viðkomandi er sterkur í og það sem gengur vel.
- D: Já, þá er bara verið að vega og meta, þú þarft að bæta þig hér en þú ert samt að ná þessu og þá líður manni ... það er ekki bara: Nei, þér gengur bara illa ... Ó, frábært! Eins og blaðið segir manni eða miðannarmatið. Þú færð alltaf á móti hvað er gott.

Þetta leiðir yfir í næsta umfjöllunarefni sem er hversu leiðbeinandi slíkt mat reynist. Í rýnihópnum voru nemendur sammála um að vörðuvikan gerði það að verkum að fleiri væru með betri yfirsýn um stöðu sína í áfanganum. Einn nemandinn orðaði það svo að eftir samtalið væri „... ekkert ójafnvægi í gangi“, þar sem bæði nemandi og kennari vissu hvert skyldi stefna í framhaldinu. Í vörðuvikunni væru nemandi og kennari að ákveða stefnu að einhverju og setja sér markmið. Vörðuvikan væri því til þess fallin að skýra stöðuna, halda utan um nám nemandans og varpa ljósi á næstu skref í náminu.

Heilt yfir sáu nemendur nánast bara kosti við vörðuviku en þegar þeir voru spurðir hvort vörðuvika gæti komið alfarið í stað miðannarmats bar ýmislegt fleira á góma.

Miðannarmatið

Nemendurnir voru flestir sammála um að miðannarmatið væri stressandi og of stýrandi í kennslunni. Oft væri mikið álag í verkefnaskilum fyrir miðannarmatið, sem væri lýjandi. Eftir miðannarmatið væri líka eins og margir nemendanna hefðu hreinlega gefist upp. Það sem varpaði ljósi á þetta var setning sem kom frá einum þátttakanda rýnihópsins. Gefum honum orðið: „Mér finnst samt eins og þarna miðannarmat, að það þyrfti ekkert endilega að vera, þetta svona stimplar mann.“ Síðan bætti annar við: „... ef maður sér bókstafinn sjálfur þá fer maður að efast svo mikið um sjálfan sig.“ Þetta bendir til þess að einkunnin

„... rosa mikilvægt, því þið eruð að gefa ykkur tíma í að tala við okkur“:
Vörðuvika – Tilraun til leiðsagnarmats

verði til þess að nemendur gefist að einhverju leyti upp og að matið leiði eitthvað allt annað af sér en ætlast er til af leiðsagnarmati. Að auki töldu nemendur að miðannarmatið gæfi oft mjög villandi mynd af stöðunni í náminu, til dæmis að B gæti þýtt 8,3 en hljómaði ekki vel, heldur væri einkunnin oft betri eða verri en bókstafurinn gæfi til kynna. Einnig voru sumir á því að oft væri svo lítið á bak við miðannarmatið. Nemendur væru kannski bara búnir með 15 til 20 % af áfanganum og þá væri lítið sem ekkert að marka þetta þar sem svo lítið væri undir en mikið eftir.

Þó að nemendur væru almennt neikvæðir í garð miðannarmatsins virtust þeir þó á báðum áttum. Þörfin fyrir að fá einkunn kom upp. Miðannarmatið væri nauðsynlegt vegna þess að engar einkunnir væru gefnar fyrir verkefnin. Einnig væri nauðsynlegt að hafa almennilegar umsagnir með bókstafnum til að vita hvað hægt væri að gera í framhaldinu. Þarna togast því á þörfin fyrir bókstafinn en um leið þörfin fyrir umsögn til að greina hvaða leið á að feta. Meirihlutinn var þó á því að vörðuvikan væri mun betri leið. Eins og einn nemandi sagði: „Þetta [þ.e. miðannarmatið] gefur í raun mjög ranga mynd af því hvernig þitt eigið nám er að ganga. Það er engin samræða á milli nemandans og kennarans. Þetta [þ.e. vörðuvika] er miklu betra form til að vita hvað þú átt að gera í áfanganum.“ Þetta gefur til kynna að í vörðuvikunni mætist þörf nemenda fyrir að greina stöðu sína og þörf þeirra fyrir að bæta sig.

Of mikið af spurningum

Þegar fram í söttu var reynt að bæta markmiðum áfanga (sjá *Viðauka 2*) inn í viðtöl okkar við nemendur í vörðuviku. Við vildum auka meðvitund nemenda um markmið áfanganna með því að láta þá meta hvernig þeim gengi að ná þeim.

Nemendur lögðu mikla áherslu á samtalið í viðtalinu líkt og fram kom hjá einum nemanda: „Það er líka rosa mikilvægt, því þið eruð að gefa ykkur tíma í að tala við okkur.“ Þrátt fyrir að viðtalið sé ekki langt, eða um það bil tíu mínútur, varð bersýnilegt í rýnihópnum hversu mikilvægt nemendum finnst að kennarinn gefi sér tíma með þeim og ræði við þá. Þegar við bættum áfangamarkmiðunum við fannst nemendum samskiptin verða ópersónulegri og erfiðara að vera eins hreinskilinn. Eins og einn nemandinn sagði, þá er betra að tala „... í staðinn fyrir að maður sé ofan í blaðinu og maður vill bara fara að drífa þetta af, maður sér að það er hellingur og bara: Jája! Það verða ekki eins svona hreinskilin svör, held ég, eða alla vega ekki af minni hálfu.“

Samtal þessara nemenda gefur ágæta mynd af því hvaða hvaða þættir í vörðuvikunni skipta þá mestu máli eða hafa mest gildi fyrir þá:

- A: Mér fannst núna í þessari vörðuviku, fannst mér of mikið af spurningum og svo var ég að lesa blöðin. Ég fór náttúrulega í tvær í einu og ég var orðin rugluð, eitthvað plús mínus, plús mínus og þetta einhvern veginn, æ, ég veit það ekki.
- B: Kannski skemmtilegra svona spjall.
- C: Það er miklu skemmtilegra. Það er svo erfitt einhvern veginn að skrifa þetta niður.
- D: Það kemur miklu meira fram við að tala en að skrifa.
- B: Eina sem mér fannst núna með vörðuvikuna, mér fannst svo margir spurningalistar, ég bara: Ó! Mér fannst það bara of mikið.
- A: Það er einhver virðing þarna og það myndast eitthvað þarna.

E: Þetta eflir samband milli kennara og nemanda.

Í rýnihópnum báðum við nemendur að leiðbeina okkur um það hvernig best væri að hafa viðtalið. Þeim fannst mikilvægast að samtalið væri í forgrunni. Einn þeirra sagði að það væri nóg að „... skrifa það sem er gott og það sem þér finnst vera slæmt og síðan ertu bara með umsögn við hliðina á þér frá kennara, þar sem hann skrifar kannski bara niður stuttlega það sem honum finnst að þú sért að gera rétt eða vel“. Þegar umræðan barst að nánari útfærslu sagði annar nemandi „... að fólk gæti bara skrifað þetta á blað, látið þig [þ.e. kennarann] fá það og rætt um það sem er skrifað í vörðuvíkunni, því það tekur svo langan tíma að fylla út allt blaðið að þá er tíminn fyrir samræðurnar kannski að verða búinn“.

Eftir rýnivíðtalið breyttum við framkvæmdinni í samræmi við tillögur nemenda. Til að gefa samtalinu meira svigrúm undirbýr nemandi sig núna fyrir viðtal með því að fylla út sjálfsmatsblað áður en nemandi og kennari hittast og ræða saman um sjálfsmatið. Eftir viðtalið fyllir kennari út upplýsingar um mætingarhlutfall og verkefnaskil (sjá *Viðauka 3*).

Vangaveltur og lokaorð

Okkur finnst mikilvægt að gera sér grein fyrir því að vörðuvíkuvíðtölin eru aðeins eitt verkfæri af mörgum í leiðsagnarmatinu og það skiptir höfuðmáli hvernig það er nýtt. Okkar reynsla er að víðtölin ganga best þegar við leggjum áherslu á að samtalið á milli kennara og nemanda sé gagnvirkt. Með öðrum orðum er markmiðið ekki að mata nemandann á upplýsingum, eins og um stöðu í verkefnaskilum eða fara yfir hvernig nemandinn svarar spurningum í sjálfsmati, heldur að tala við hann, hlusta eftir því hvernig hann upplifir námið sitt og hvaða leiðir hann sér best til þess fallnar að ná markmiðum sínum í áfanganum.

Leiðsagnarmat felst meðal annars í því að kennari og nemandi nýti upplýsingar úr námsmatinu til að brúa bilið á milli þess hvar nemandinn stendur og hvert hann stefnir. Ástæða þess að við reyndum vörðuvíkuvíðtölin var sú að við töldum eitthvað vanta í námsmatsferlið til að ná þessu markmiði. Eftir reynslu okkar af vörðuvíkum töldum við okkur sjá jákvæð áhrif samtalanna sem þar er lagt upp með á nám nemenda. Það eru einmitt slík áhrif sem Ramaprasad (1983) bendir á að skipti meginmáli í leiðsagnarmati. Við höfum veitt þessum áhrifum athygli og orðið þeirra varir og þess vegna haldið áfram að nota þessa aðferð, vörðuvíkur, í leiðsagnarmatinu.

Okkur kennurum getur hætt til að líta á víðtöl við nemendur sem vettvang fyrir nánast einhliða flæði upplýsinga. Í vörðuvíkunni er lyklatríði að upplýsingaflæðið gangi í báðar áttir. Við lítum á þessi víðtöl sem vettvang þar sem nemandinn fær svigrúm til að gefa okkur kennurunum færi á að skyggjast inn í sinn reynsluheim, kynnast honum og móta kennslu okkar með hliðsjón af þeirri þekkingu sem þá verður til.

Samtalið milli kennara og nemanda virðist skipta miklu máli í huga nemenda og reynsla okkar kennaranna er sú að samtalið hefur fært okkur nær nemendum. Þessi tegund leiðsagnarmats hefur gert okkur auðveldara að nálgast þá. Vörðuvíkan getur verið ein af mörgum leiðum okkar til að nálgast nemendur okkar, kynnast þeim betur og átta okkur á reynslu þeirra af náminu. Í víðtölunum skapast ákveðin stemning sem erfitt er að færa í orð. Okkur virðist verða til gagnkvæmur skilningur, sem hjálpar okkur að styðja við nám nemandans. Eins og Wiliam (2013) bendir á í umræðunni um bestu umsagnirnar koma þær aldrei í staðinn fyrir það að kennarinn þekki nemendur sína og njóti trausts.

Í niðurstöðum víðtals við rýnihóp sjö nemenda virðist rauði þráðurinn vera sá að nemendur kalla eftir áherslu á samtal milli kennara og nemanda. Gæti verið að þetta ákall endurspeglí þörf sem skólakerfið ekki mætir? Ætli íslenska skólakerfið hafi hugað nægi-

„... rosa mikilvægt, því þið eruð að gefa ykkur tíma í að tala við okkur“:
Vörðuvika – Tilraun til leiðsagnarmats

lega vel að því hvort við kennarar gefum okkur nægan tíma til að tala við nemendur okkar? Eru nemendur að kalla eftir meiri tíma með kennurum sínum?

Heimildaskrá

Berglind Axelsdóttir og Ingvar Sigurgeirsson. (2009). *Þróun námsmats í Fjölbrotaskóla Snæfellinga*. Sótt af <https://notendur.hi.is/ingvars/namskeid/Namsmat/Namstefna/FSN.pdf>

Black, P. og Wiliam, D. (1998). Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment. *Phi Delta Kappan*, 80(2), 139–149.

Cauley, K. M. og McMillan, J. H. (2010). Formative assessment techniques to support student motivation and achievement. *The Clearing House*, 83(1), 1–6.

Chappuis, J. (2009). *Seven Strategies of Assessment for Learning*. Sótt af http://ati.pearson.com/downloads/SevenStrategies_StudyGuide_web.pdf

Cochran-Smith, M. og Lytle, S. L. (1999). The teacher research movement: A decade later. *Educational Researcher*, 28(7), 15–25

Framhaldsskólinn í Mosfellsbæ. (2009). Stefna og hugmyndafræði. Sótt af <http://www.fmos.is/skolinn/stefnaoghugmyndafrædi/>

Ginzburg, H. P. (2009). The challenge of formative assessment in mathematics education: Children's minds, teachers' minds. *Human Development*, 52, 109–128.

Hafþór Guðjónsson. (2011). Kennarinn sem rannsakandi. *Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun*. Sótt af <http://netla.hi.is/menntakvika2011/011.pdf>

Ingvar Sigurgeirsson. (2011). *Námsmat: Straumar og stefnur. Spjallað við stjórnendur í framhaldsskólum*. [Skjákynning]. Sótt af <https://notendur.hi.is/ingvars/.../Skolameistarar.pptx>

Ingvar Sigurgeirsson, Arnór Benónýsson, Hallur Birkir Reynisson, Jóhanna Eydís Þórarinsdóttir og Valgerður Gunnarsdóttir. (2008). „Það kemur ekki til greina að fara til baka“: Sveigjanlegt námsumhverfi í Framhaldsskólanum á Laugum. *Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun*. Sótt af <http://netla.hi.is/greinar/2008/003/index.htm>

Kluger, A. N. og DeNisi, A. (1996). The effects off feedback interventions on performance: A historical review, a meta analysis, and a preliminary feedback intervention theory. *Psychological Bulletin*, 119, 254–284.

Kohn, A. (2011). The case against grades. *Educational Leadership*. Sótt af <http://www.alfiekohn.org/teaching/tcag.htm>

Lilja S. Ólafsdóttir. (2009). *Hvernig hefur okkur miðað? Leiðsagnarmat í Menntaskóla Borgarfjarðar*. Sótt af <https://notendur.hi.is/ingvars/namskeid/Namsmat/Namstefna/LeidsagnarmatMB.pdf>

Lög um framhaldsskóla nr. 92/2008.

Mennta- og menningarmálaráðuneytið. (2011). *Aðalnámskrá framhaldsskóla: Almennur hluti 2011*. Reykjavík: Höfundur. Sótt af http://brunnur.stjr.is/mrn/utgafuskra/utgafa.nsf/xsp/.ibmmodes/domino/OpenAttachment/mrn/utgafuskra/utgafa.nsf/3442E1BA50DDCB6F002579CD004E09C0/Attachment/adalnskr_frsk_2012.pdf

Ramaprasad, A. (1983). On the definition of feedback. *Behavioural Science*, 28, 4–13.

Sadler, D. R. (1998). Formative assessment: Revisiting the territory. *Assessment in Education*, 5(1), 77–84.

Stiggins, R. og Chappuis, J. (2006). What a difference a word makes. *Journal of Staff Development*, 27(1), 10–14.

William, D. (2013). Assessment: The bridge between teaching and learning. *Voices from the Middle*, 21(2), 15–20.

Ívar Rafn Jónsson og Birgir Jónsson. (2015). „... rosa mikilvægt, því þið eruð að gefa ykkur tíma í að tala við okkur“: Vörðuvika – Tilraun til leiðsagnarmats. *Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun*. Menntavísindasvið Háskóla Íslands. Sótt af <http://netla.hi.is/greinar/2015/alm/002.pdf>

„... rosa mikilvægt, því þið eruð að gefa ykkur tíma í að tala við okkur“:
Vörðuvika – Tilraun til leiðsagnarmats

VIÐAUKI 1 – VÖRÐUVIKA í sálfræði

Nafn: _____

Áfangi: _____

- Viðtal með kennara:

TÍMAVERKEFNI –

STAÐA: _____

SKILAVERKEFNI –

STAÐA: _____

MÆTING –

STAÐA: _____

- Svaraðu spurningunum og skilaðu svo til kennara

Hvað gengur vel í áfanganum? _____

Hvað vil ég bæta í áfanganum?

Hvernig gengur að skilja efnið?

Hvernig líður mér í tímum? _____

MARKMIÐ FYRIR MIÐANNARMAT

Hvernig ætla ég að vinna að markmiðinu? Lýstu ... eins ítarlega og kostur er:

Annað (varðandi kennslu, verkefni, tíma eða það sem þú vilt koma á framfæri

til að bæta námið þitt og/eða kennsluna):

VIÐAUKI 2 – VÖRÐUVIKA í sálfræði

Nafn: _____

Áfangi: _____

TÍMAVERKEFNI: Hvað ertu búin(n) að vinna mörg tímaverkefni? _____

Hvernig hefur mér gengið að vinna verkefni? (Hvað hefur gengið vel? Er eitthvað sem ég vil bæta?)

SKILAVERKEFNI: Nú er búið að skila fjórum skilaverkefnum (áhugasviðsverkefni , dagbókum, svefnrannsókn og lífstíllraun). Hvernig hefur þér gengið? (Í hvaða verkefnum gekk mér vel? Er eitthvað sem ég vil bæta?)

MÆTING: Mæting _____ Raunmæting _____

Svaraðu spurningunum og skilaðu svo til kennara:

Hvað gengur vel í áfanganum? _____

Hvernig gengur mér að taka þátt í umræðum?

Hvað vil ég bæta í áfanganum?

Hvernig gengur að skilja efnið?

Hvernig líður mér í tímum? _____

MARKMIÐ FYRIR ANNARLOK: Hvaða einkunn stefni ég að: _____

Hvernig ætla ég að vinna að markmiðinu? Lýstu ...

Annað (varðandi kennslu, verkefni, tíma eða það sem þú vilt koma á framfæri til að bæta námið þitt og/eða kennsluna):

Merktu aftan við markmiðin: Hef ekki náð – Hef náð að einhverju leyti + Hef náð að miklu leyti ++

Þekking Nemandi hafi aflað sér sérhæfðrar þekkingar og skilnings á:

- kenningum og rannsóknum um siðblindu og vitundina
- skilgreiningum og ákveðnum vandkvæðum þeim tengdum
- áhrifum fíkniefna á vitundastarf
- vísindalegum og samfélagslegu gildum rannsókna á þessu sviði
- þeim orðaforða sem nauðsynlegur er til frekara náms í greininni
- völdum rannsóknum sem framkvæmdar hafa verið á sviðinu
- nauðsyn faglegrar og fræðilegrar umræðu

Leikni Nemandi hafi öðlast leikni í:

- að velja milli ólíkra aðferða við lausn verkefna
- að taka virkan þátt í umræðum og færa rök máli sínu til stuðnings
- að beita gagnrýninni hugsun
- að greina vísindalegar niðurstöður frá algengum rökvillum og bábiljum
- að greina og skýra frá aðalatriðum í fræðilegum texta
- að ræða og greina siðferðileg álitamál
- að skrifa fræðilegan texta
- sjálfstæðri og skapandi rannsóknarvinnu

Hæfni Nemandi geti hagnýtt þá sérhæfðu þekkingu og leikni sem hann hefur aflað sér til að:

- beita lausnamiðuðum og skapandi aðferðum við lausn verkefna
- nálgast viðfangsefnið út frá ólíkum sjónarhornum
- leita fullnægjandi raka fyrir skoðunum sínum og annarra
- lesa heimildir og rannsóknargögn á gagnrýninn hátt
- beita því verklagi sem hæfir rannsókn eða lausn verkefna og álitaefna hverju sinni
- setja fram rökstuddar spurningar/tilgátur um viðfangsefni

VIÐAUKI 3 – VÖRÐUVIKA

Nafn:

Áfangi:

SJÁLFSMAT

TÍMAVERKEFNI: Hvað telur þú að þú sért búin(n) að vinna mörg tímaverkefni?

Hvernig hefur þér gengið að vinna verkefni? (Hvað hefur gengið vel? Er eitthvað sem ég vil bæta?)

SKILAVERKEFNI: Hvernig hefur þér gengið? (Í hvaða verkefnum gekk þér vel? Er eitthvað sem þú vilt bæta?)

Hvernig gengur að tileinka þér efnið?

Hvernig líður þér í tímum?

Hvernig gengur þér að taka þátt í umræðum?

Markmið fyrir næstu vörðuviku/lok annar:

Annað (varðandi kenngu, verkefni eða annað sem þú vilt koma á framfæri til að bæta námið þitt og/eða kennguna):

„... rosa mikilvægt, því þið eruð að gefa ykkur tíma í að tala við okkur“:
Vörðuvika – Tilraun til leiðsagnarmats

Niðurstaða

Verkefnastaða – almennt:

Skilaverkefni:

Tímaverkefni:

MÆTING: Mæting:

Raunmæting:

Hvað gengur vel?

Hvað má bæta?

Dagsetning viðtals: